

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Аранчій В.І., к.е.н., професор,

Балюк В.А., здобувач

Полтавська державна аграрна академія

У статті розглянуто сутність сільських територій, визначені шляхи їх розвитку та фінансового забезпечення в умовах ринкової трансформації.

The article deals with the essence of rural areas, the ways of their development and financial support in the transformation.

Постановка проблеми. Аналіз стану розвитку сільських територій показав, що, незважаючи на окремі зрушення та зміни, досягнуті в результаті реформування аграрного сектора економіки, відбувається занепад українського села. В результаті проведених реформ відбулися негативні зміни не лише в економічному стані підприємств, а й у розвитку сільських територій та соціальній інфраструктурі села. Раніше введені в дію об'єкти соціального і побутового призначення через відсутність фінансового забезпечення призупинили свою діяльність, у ряді випадків були продані комерційним структурам, а ще гірше – були ліквідовані. На сільському ринку праці загострилися проблеми зайнятості та безробіття. Ці та інші обставини призвели до вимирання сільських населених пунктів та погіршення життя сільського населення.

На початок 2010 року сільське населення Полтавської області становило 587,1 тисяч чоловік проти 751,8 на 1.01.1991 року, тобто зменшення населення на 22%, за цей період відповідно зникли 42 сільські населені пункти.

Планування розвитку сільськогосподарського виробництва та розвитку сільських територій здійснюється на всіх рівнях влади. Але практичне застосування стримується через недосконалість чинного законодавства та фінансової підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різнопланових проблем соціально-економічного розвитку села та сільських територій присвячені праці багатьох вчених: У. Ф. Гнибіденка, О. А. Бутуцького, О. . Булавки, В. С. Дієспарова, М. К. Орлатого, О. І. Павлова, І. В. Прокопи, В. В. Юрчишина [4], С. У. Мельникова [2], П. Т. Саблука, О. М. Вишневської та інших.

Відаючи належне науковим розробкам зазначених вчених, їх внеску у вирішення питання відродження села та розвитку сільських територій, необхідно зазначити, що питання джерел фінансового забезпечення все ще недостатньо вивчені та не отримали належного висвітлення практичного втілення в життя та в нормативних матеріалах органів державної влади [1,7].

Постановка завдання. Метою дослідження є розкриття суті «сільські території» та пошук джерел фінансової підтримки подальшого їх розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою подією на шляху системного дослідження сільських територій стали Сьомі річні збори

Всеукраїнського конгресу вчених економістів – аграрників, які відбулися в листопаді 2005 року. Саме на цих зборах основну увагу було зосереджено на необхідності обґрунтування концептуальних та науково-організаційних основ розвитку сільських територіальних утворень. У матеріалах зборів сформовано сучасний погляд на сільські території як власне територіально-середовищне, соціальне, виробничо-господарське, природоохоронне утворення. [3, с. 8-9]. На цих зборах у доповіді П. Саблука було обґрунтовано необхідність розроблення «Стратегії розвитку сільських територій».

Структура сільських територій включає просторовий, природний, ресурсний і ресурсно-функціональний, галузевий, поселенський та соціальний складники [5]. Соціальний складник сільських територій уособлений сільською громадою, їх визначальним соціальним осередком. У прикладному відношенні це означає, що, організуючи розвиток сільської території, її сільська громада одночасно формує на ній якість свого життя. Отже, інтереси і потреби кожної сільської території повинні розглядатися, формуватися і задовольнятися, передусім, як інтереси і потреби певної територіальної громади. Найбільш суттєвими серед них є мобільність людського капіталу, рівень його зайнятості в різних сферах діяльності, розвиток соціальної інфраструктури, життєвий рівень, соціальна структура населення в усіх її проявах.

Сільська громада повинна отримати законодавчо закріплене право володіння всіма ресурсами, які знаходяться на її території, передбачити відповідальність за ефективне їх використання, яке б забезпечило можливість формування власного бюджету.

Багатофункціональний характер сільських територій повинен стати концепцією формування стратегії розвитку села. Господарська діяльність повинна перш за все сприяти зміцненню аграрного виробництва та розвитку місцевого підприємництва, пов'язаного з переробкою сільськогосподарської продукції, обслуговуванням соціально-культурної інфраструктури.

Бюджети переважної більшості територіальних громад, у яких представлені інтереси сільських мешканців упродовж останніх років, є мізерними. Сільські ради зі своїми бюджетами не мають можливості забезпечити освітлення території громади, утримувати місцеві дороги, парки, водо- та теплопостачання. Але ж у вирішенні всіх соціальних проблем на селі ключова місія належить владі на цій території. Слід зазначити, що головним ресурсом сільської громади є люди. За умови проведення активної роботи серед людей по самоорганізації можна досягти багато.

Фінансове забезпечення сільського розвитку традиційно здійснюється за рахунок різних джерел: державного та місцевого бюджетів, інвестицій, суб'єктів господарювання, благодійних внесків та грантів. Фінансування з бюджету здійснюється зверху до низу. Аналіз бюджету 2011 року свідчить, що наша держава так і залишається централізованою. Конкретних позитивних орієнтирів у документі немає.

Питання про перегляд взаємовідносин центру та органів самоврядування в Україні є надто актуальним. Йдеться про повноваження, бюджет,

який має формуватися знизу, а також про необхідність проведення адміністративно-територіальної реформи для збалансування можливостей територій. Нинішня влада працює над законопроектами по цій проблемі, а тим часом бюджет територіальних громад на черговий рік формується по принципу зверху до низу. За цих умов територіальним громадам приходится вирішувати свої проблеми самостійно, перш за все фінансові. Адаже без достатнього фінансового забезпечення вирішення соціальних та економічних проблем не можливе.

Доки влада України працює над законодавством та програмами самоврядування та адміністративно-територіальної реформи, зарубіжні грантові організації здійснюють реальну підтримку місцевого самоврядування та регіональних проєктів. Україна ратифікувала Європейську хартію місцевого самоврядування. Але її принципи не втілюються у реальне життя територіальних громад.

Заслуговує на увагу досвід впровадження проєкту DESPRO в Україні, керівник О. Гарнець [8]. Керівник проєкту стверджує, що реформа місцевого самоврядування в Україні неминуха. Однак важливо визначитися не тільки коли, а й за якою схемою вона проходить: методом власних проб і помилок, чи з урахуванням європейських стандартів, що вже реалізовані на практиці і дали гарантований результат. Другий варіант, звичайно, менш болісний. Проєкт DESPRO почав свою роботу з 2008 року як спільний українсько-швейцарський. Діяльність проєкту була спрямована від часткового до загального, розуміючи, що поки влада визначається, жителі конкретного села переживають конкретні труднощі. В основному це водопостачання, опалення, дороги, транспортний зв'язок та інші побутові проблеми сільських жителів. Проєкт реалізується силами громади за активної участі консультантів. Підсумком цієї роботи є втілення 40 проєктів у 33 українських громадах.

У результаті такої співпраці люди навчилися проєктному мисленню: правильно сформулювати проблему, намітити шляхи її вирішення, виділити ресурси, як усередині громади, так і за її межами – у бюджеті, у міжнародних організаціях, фондах. А саме головне те, що люди самі реформують навколишнє середовище для того, щоб у ньому вижити. З грантами чи без, але діватися вже просто нікуди. Влада повинна запропонувати стратегію розвитку сільських територій. Бо жоден фонд або гранд не може побудувати адекватну систему управління на рівні всієї країни. Але з допомогою грантових організацій можна відпрацювати на практиці низку конкретних нововведень і наочно побачити, що вийде в результаті. Подібне співробітництво з європейськими партнерами і фондами дало прямий стимул до об'єднання зусиль громад. Крім того, співробітництво з організаціями, подібними DESPRO, однозначно випідне на етапі підготовки реформ.

Ідеї щодо укрупнення громад мають право на існування. Адаже саме цей принцип лежав в основі подібних реформ у європейських країнах. У рамках адміністративно-територіальної реформи в Україні мову про розвиток і структурування територій потрібно вести з урахуванням конкретної ситуації на міс-

цях. Тільки з огляду на інтереси людей. Будь-яка реформа має плюси і мінуси. Людей потрібно детально інформувати, що можна зробити в нинішніх умовах, з чим погодитися, по яких питаннях потрібно шукати вихід. Якщо одні села сьогодні успішно працюють із грантами, залучають кошти, самоорганізуються й вирішують конкретні проблеми, то про це повинні знати всі. Якщо влада готується проводити реформу, яка торкнеться кожної громади, то люди теж повинні знати всі плюси і мінуси можливих перетворень.

Висновки. Сільські територіальні громади значно відрізняються від міських: чисельністю населення, територією, громада може мати від одного до десяти населених пунктів, незадовільні економічні та соціально-побутові умови праці і проживання на селі зумовлюють подальше зростання безробіття, селянська праця залишається найменш оплачуваною порівняно з іншими галузями економіки.

Сільські громади є дуже різні за розмірами, а тому здійснення адміністративно-територіальної реформи необхідно проводити з урахуванням особливостей розвитку сільських територій.

Будь-яке укрупнення територіальних громад може бути обґрунтованим з урахуванням наявності всіх ресурсів. Для цього потрібно провести суцільну паспортизацію сільських територій, як це передбачено комплексною програмою підтримки українського села на 2007-2015 рр. [7].

Література.

1. Адміністративно-територіальний устрій України. Проблемні питання та можливі шляхи їх вирішення / За заг. ред. В. Г. Яцуби. – К.: Поліграфічний центр Укр. ДАГП Мінекоресурсів України, 2003. – 321 с.

2. Мельник С. І. Соціально-економічні проблеми відтворення та ефективного використання ресурсного потенціалу села. – С. І. Мельник – К.: ННЦІАЕ, 2004. – 428 с.

3. Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: Матеріали до Сьомих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів – аграрників 9-10 листопада 2005 року. – К.: УААН ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2005. – 83 с.

4. Юрчишин В.В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектора економіки / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2005. - №3 С. 3-10.

5. Павлов О. І. Сільські території України: історична трансформація парадигми управління: Монографія. – Олександр Іванович Павлов. – Одеса: Астропринт, 2006. – 360 с.

6. Павлов О. І. Сільський розвиток в Україні: теорія, практика, політика, управління: Монографія. – Олександр Іванович Павлов. – Одеса: Астропринт, 2008. – 208 с.

7. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. № 1158 // Офіційний вісник України. – 2007. - №73. – С. 7.

8. Бондаренко В. Територіальна самоорганізація завдяки чи всупереч / В. Бондаренко // Дзеркало тижня. – 2010. – 49 (829). – С. 7.